

הסיכום והניתוח ממערכי השיעור לפרק שירת המאה ה-20

כתב וערך: המורה: אלי פורה.

לא פברוש / יהודה עמיחי

ג	א
לא הצלצול החד, המעורר בשער הרופא התורן, אלא בדפיקות, בהרבה אשנבים בכניסות צדדיות, בהרבה דפיקות לב.	לא פברוש, לא בכת אחת, לא פלי, אלא פדשא, באלפי יציאות זהירות-ירקות, להיות מסתר בהרבה ילדים במשחק ואחד מחפש.
ד	ב
ואחר-כך היציאה השקטה, כעשן בלי תרועה, שר מתפטר, ילדים עיפים ממשחק, אכן בגלגולים האחרונים	ולא פגבר היחיד, כבן-קיש, שמצאוהו רבים ועשו אותו למלך.
ה	
לאחר המורד התלול, במקום שמתחיל מישור הותור הגדול, אשר ממנו, פתפלות המתקבלות, עולה אבק בהרבה רבוא גרגירים.	אלא פגשם בהרבה מקומות מעננים רבים, להתחלחל, להיות שתוי פיות רבים, להיות נשום כאזיר בשנה ומפזר כפריחה באביב.

שיר מודרני למהדרין, אשר בו האני השר, מביע מעין בקשה, צוואה: הצוואה יכולה להיות בשני מובנים: המובן הראשון יכול להתפרש כהתייחסות למותו, עבור דרך חייו של הדובר. "איך היה רוצה שיקבלו את מותו לאחר כל מעשיו ועשייתו בחיים. הדובר מביע משאלה שקוראיו ומוקירי זכרו יתייחסו לחייו באופנים שונים; והוא עושה זאת בביטויים מטפוריים כמו: "לא כברוש; כגבר היחיד; לא [כמו] הצלצול החד; ולבסוף "היציאה השקטה; (המוות?) לאחר המורד התלול" ... שם, במקום שמתחיל: "מישור הותור הגדול, אשר ממנו, פתפלות המתקבלות, עולה אבק בהרבה רבוא גרגירים"

במקביל יכול להיות המובן השני; ההתייחסות לשירתו, לפועלו השירי לאחר מותו. איך היה רוצה ששירתו תתקבל. מבחינה זו זהו אכן שיר ארס-פואטי, בו יש התייחסות לקוראי-שירתו. הדובר מביע משאלה שהקוראים יתייחסו לשירתו באופנים הבאים; אין פירוט מדויק של האופנים, אלא פירוט של מטאפורות ודימויים: בדיוק כמו ביחסו אל חייו: "לא כברוש; כגבר היחיד; לא [כמו] הצלצול החד; ולבסוף "היציאה השקטה; לאחר המורד התלול" ... שם, במקום שמתחיל:

"מישור הותור הגדול, אשר ממנו,
פתפלות המתקבלות,
עולה אבק בהרבה רבוא גרגירים"

כך היה רוצה ששירתו/חייו, או מותו יתקבלו ויזרמו אל מכריו וקוראיו. כמו תפילות שמתקבלות, ועולה כמו אבק, כמו עשרות אלפי גרגרי-אבק המתפזרים ברוח, **כְּהֶרְבָּה *רְבֹא** (***רְבֹא**: מלשון רבבה=עשרת-אלפים) "מתפזרים" בין הקוראים והקוראים לאחר ההלוויה. אבל לא נעלמים, אלא חייו ושירתו יהיו מקובלים והנם מאמצים את חייו ומותו ושירתו כמו תפילות. המקובלות של שירתו היא ב"וויתור הגדול". על משמעות מטאפורה זאת נעמוד בהמשך. ההקבלות הניגודיות: "לא כמו כך אלא כמו כך" חוזרות לאורך שלושת הראשונים ובבתים האחרונים ד' ו-ה' ההשלמה והסיום של "הצוואה": "וְאֶחָד-כֶּן הִצִּיאָה הַשֶּׁקֶטָה" הילדים כבר עיפים ממשחק, והאבן המתגלגלת בגלגוליה האחרונים אל תהום ***הנשייה**. (***נשייה**: שְׁכַחָה) על המשמעות של מטאפורה זאת נדון בהמשך.

בית א'

בבית זה המתחיל במילת שלילה: "לא כברוש", בנויה מתקבולת ניגודית: האני השר היה רוצה (את מה הוא לא היה רוצה, אנחנו טרם יודעים) לא כמו עץ הברוש, המתנשא לגבהים, ולא בבת אחת, זה הניגוד, אלא כמו דשא, שעלעליו קטנים, נמוכים בגובה ננסי. זו התקבולת וההשוואה. תיאור עלעלי הדשא, בצד היותם נמוכים וקצוצים הוא נותן להם פן חיובי-זהיר: "בְּאֶלְפֵי יְצִיאֹת זְהִירוֹת-יְרֻקוֹת", האם נרמז כאן ששיריו יתקבלו, בזהירות, בציפיות נמוכות? – ייתכן. הצבע הירוק של העלים מסמל רעננות, טריות. סימבוליקה לאופן ולקבלה של שיריו – ברעננות ובחדווה. תיאור התמונה המטפורית: "לְהִיֹּת מִסְתֵּר כְּהֶרְבָּה יְלָדִים בְּמִשְׁחָק וְאֶחָד מְחַפֵּשׁ." למצוא את השבילים אל המשמעויות של חייו, ובעיקר אולי את המשמעויות שבשירתו. תמונה ציורית מטפורית הממחישה את האסוציאציה שמדובר בתיאור מנימאליסטי, איך הדובר היה רוצה שחייו ומותו דרך שירתו יתקבלו בין כל ספרי השירה המתפרסמים, חייהם ומותם של משוררים ואנשי רוח אחרים ובין כל דברי השירה של שאר המשוררים, אלא היה רוצה ששיריו יהיו מוסתרים ביניהם, ורק מי שיחפש ורוצה למצוא את שיריו לאחר לכתו, יואיל לנבור ולחפש עד שימצא את מבוקשו. כמו במשחק המחבואים שילדים משחקים; כולם מפוזרים ואחד, שהאינטרס שלו לחפש ולמצוא את מבוקשיו, הוא שימצא גם את שיריו. הקריאה בשיריו היא כתולדה של חיפוש, של רצון לקרוא אותה ולמצוא בה את מה שהמחפש רצה. ולהבין את פועלו ולהוקיר בעקבות כך את מותו.

בית ב' :

גם כאן תקבולת ניגודית; לא כמו בן קיש, הוא שאול המלך, זה הניגוד. שאול, המלך המקראי, שהלך לחפש אתונות ומצא את המלוכה, כמו באקראי, כמי שלא רצה למצוא את המלוכה, לא היה מעוניין בה, אלא אחרים שראו בו מופת רק בשל חזונו החיצוני, "משכמו ומעלה", הכתירו אותו למלך, אך למעשה התגלה כמלך כושל שאיבד את ממלכתו לטוב ממנו. האני-השר לא היה רוצה שחייו ומותו ושירתו יתקבלו כמלך מורם מעל רק בשל סיבות חיצוניות, אלא היה רוצה שמעשיו ובעיקר שיריו, לאחר מותו יהיו: "בְּנֶשֶׁם כְּהֶרְבָּה מְקֹמֹת מְעַנְנִים רְבִים" זו התקבולת, ההשוואה. הם יהיו כמו הגשם והרבה. מעננים רבים. והם אינם יורדים סתם על הארץ וזורמים לנהרות ונשפכים לים לריק, אלא מחלחלים ונטמעים וחודרים לעומק האדמה, לנבכי הנשמה של הקוראים. רק כך מעשיו ושיריו יהיו "שתויים" אצל פיות רבים. ההזדקקות לשיריו תבוא מעצם ההכרה שהם נחוצים וחיוניים כמו: "לְהִיֹּת נְשׁוּם כְּאֹרֶךְ בְּשָׁנָה וּמְפֹרֵר כְּפְרִיָּה בְּאָבִיב." שני דימויים מעצימים את התיאור; להיות נשום כמו אוויר, כי אי-אפשר לחיות בלי אוויר, מאידך ההזדקקות לאוויר, לשיריו, תהיה נעימה וחיובית כמו פזור הפריחה באביב.

בית ג' :

המטאפורה המרכזית: "לא הצלצל החד, המעורר" בשער הרופא, זה הניגוד, לא כמו הצלצל, אלא כמו בכניסות צדדיות, בהרבה אשנבים, זו ההקבלה, ההשוואה. מטאפורה זו מעצימה את ההקבלות הניגודיות שבבתים א' ו-ב'. כאן ההקבלה הניגודית היא בתחום המעשי של החיים. צלצל החד והמעורר של הרופא התורן. כלומר לא בתרועה גדולה, מעוררת וחד-פעמית, בדפיקות קלות, קטנות. המילים "קטנות" ו"קלות" אינן נאמרות בשיר, הן משתמעות בגלל ההשאלה המנוגדת שהמשורר עושה במטאפורה הבאה: "בכניסות צדדיות", כאילו בחשאי ובשקט, המנוגד לצלצל החד והמעורר. בהרבה אשנבים וכניסות צדדיות. כלומר הניגוד כאן כפול; לא תרועה גדולה אלא צלצולים מזעריים, קלים והכפילות השנייה – לא תרועה אחת מעוררת וחד פעמית אלא הרבה! המילה הרבה מופיעה פעמיים כהדגשה: "בְּהֶרְבֵּה אֲשַׁנְבִּים בְּהֶרְבֵּה דְּפִיקוֹת לֵב." כידוע פעימות הלב אינן דומות לצלצל חד ומעורר, הן חד-גוניות ורבות מאוד, לאורך כל חייו של האדם, ולא חד-פעמיות כצלצל הפעמון בחדר הרופא התורן. פעימות קלות תמידיות ורבות.

בית ד' :

כאן כבר אין השוואה ניגודית, אלא אמירה מפורשת, איך תסתיים הופעתו ועשייתו השירית של האני-השר: ביציאה שקטה כמו שר מתפטר, וכידוע כששר מתפטר מתפקידו הוא משתדל לעשות זאת בקול ענות חלושה ולא בתרועה רמה, כי זה לא כל-כך נעים להיות שר מתפטר. הילדים (הקוראים) עייפים ממשחק, אלה ששיחקו וחפשו את שירתו קודם לכן בבית ב' כבר נלאו משיריו, יש משוררים אחרים שירים חדשים לבקרים, לכן שירתו היא כמו אבן המתגלגלת בגלגוליה האחרונים, "שירת הברבור" של הופעתו השירית. על כן היה רוצה ש"יציאתו" תהיה שקטה, נמוגה כמו עשן בלי תרועה, והיא מתגלגלת במורד התלול.

בית ה' :

בבית זה מורגשת עייפותו של הדובר. האבן המתגלגלת במורד התלול של יציאתו מעולם השירה וההתעניינות בחייו ובשירתו, מתוארת כשירת הברבור של הופעתו השירית נעשית במקום של הוויתור הגדול. רק אדם שבע-תהילה, שהגיע לסוף דרכו, בהכרה של הקוראים, מגיע אל המישור של הוויתור הגדול. אין בכוחו וביכולתו ללחום את המלחמות הגדולות, שיכירו בו ובשירתו. חייו מסתיימים כמו גלגוליה האחרונים של האבן במדרון התלול. אנו מכירים ויודעים את החזית והמאבקים השיריים שפתח. עמיחי עם נתן זך, נגד השירה שקדמה להם, (שירתם של אברהם שלונסקי ונתן אלתרמן) השירה הארכאית משהו לטעמם של זך ועמיחי מול השירה המודרנית של דורם. בסוף דרכו, הוא גולש אל המישור של הוויתור הגדול. מפנה את הבמה לצעירים ולבאים אחריו. כי את שירתו כבר כולם מכירים. מותו לא יהיה בסערה ובתרועה רמה. לא הספדים מרעידי נפש וצער צורב-נשמה, אלא חייו ומותו כמו אבק באלפי גרגירים השרויים במדפי הספרייה. הם עולים אבק ורק מי שמעלעל בהם מוצא או שיריו כתפילות המתקבלות, כלומר איכותם וייחודם הוא בטיבם, הם כמו תפילות שמתקבלות ופותחות שערי-שמים ולא כמו תפילות שנאמרות סתם, לשווא.